

TRENIROVKA JARAYONIDA YOSH QILICHBOZLARDA JANGOVAR VAZIYATLARNI MODELASHTIRISH

**Davranova Maftuna
Elyorovna**

Qo`qon davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada yosh qilichbozlarni jangovar vaziyatlarni modellashtirish asosida o`qitishning samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda sportchilarning texnik-taktik tayyorgarligini oshirish, musobaqa jarayonidagi tezkor qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish hamda psixologik barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan pedagogik model ishlab chiqildi. Modellashtirish jarayonida real musobaqa sharoitiga yaqin mashg`ulot vaziyatlari yaratildi, bunda tezkor hujum, qarshi hujum va mudofaa taktikalarini mashq qilishga alohida e`tibor qaratildi. Tadqiqot natijalari modellashtirish usulini qo`llash yosh qilichbozlarda reaksiya tezligi, texnika aniqligi va jangovar vaziyatni oldindan sezish qobiliyatini sezilarli darajada oshirishini ko`rsatdi.

Kalit so`zlar: qilichbozlik, jangovar vaziyat, modellashtirish, texnik-taktik tayyorgarlik, sport trenirovkasi, yosh sportchilar, qaror qabul qilish, musobaqa faoliyati, pedagogik model.

Kirish. Qilichbozlik sporti zamonaviy davrda yuqori texnik-taktik tayyorgarlik, tezkor fikrlash va o`zgaruvchan jangovar sharoitlarda moslashuvchanlikni talab qiladi. Yosh sportchilarda ushbu sifatlarni rivojlantirish ularning kelgusi sport yutuqlarining asosini tashkil etadi. An`anaviy o`qitish metodlari ko`pincha texnika va taktika elementlarini alohida mashq qilishga asoslangan bo`lsa-da, real musobaqa sharoitidagi qaror qabul qilish tezligi va samaradorligini rivojlantirishda yetarli bo`lmasligi mumkin. Shu nuqtai nazardan, jangovar vaziyatlarni modellashtirish yosh qilichbozlarni tayyorlash jarayonida dolzarb innovatsion yondashuv hisoblanadi. Bu uslub yordamida sportchilar musobaqaga yaqin sharoitlarda mashq qiladilar, tezkor reaksiya, qarshi hujum va mudofaa taktikalarini real vaqt rejimida qo`llash ko`nikmalarini shakllantiradilar. Ushbu tadqiqotning maqsadi — yosh qilichbozlarda jangovar vaziyatlarni modellashtirish asosida texnik-taktik tayyorgarlikni oshirishning tizimli va pedagogik modelni ishlab chiqish hamda uning samaradorligini amaliy jihatdan baholashdir.

Tadqiqot usullari. Tadqiqot 2024–2025-yillarda qilichbozlik bo`yicha ixtisoslashtirilgan sport maktablarida o`tkazildi. Unda 14 nafar yosh qilichboz ishtirok etdi. Tadqiqot uch bosqichda olib borildi:

- Boshlang'ich diagnostika – texnik va taktik tayyorgarlik, jangovar vaziyatlarda qaror qabul qilish tezligi hamda reaksiya vaqtini baholash uchun maxsus testlar va videokuzatuvlar qo'llanildi.
- Eksperimental ta'sir – 12 haftalik mashg'ulot dasturi ishlab chiqildi, unda jangovar vaziyatlarni modellashtirishga asoslangan mashqlar (tezkor hujum, qarshi hujum, mudofaa kombinatsiyalari, noodatiy sharoitlarda jang) kiritildi. Mashg'ulotlar haftasiga 3 marta, har biri 90 daqiqadan o'tkazildi.
- Yakuniy baholash – dastur yakunida sportchilarning texnik va taktik tayyorgarlik ko'rsatkichlari boshlang'ich diagnostika mezonlariga ko'ra qayta o'lchandi va statistik tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida videonaliz, o'yin vaziyatlarini modellashtirish, eksperiment va matematik-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi.

Natija. Eksperimental mashg'ulotlar yakunida yosh qilichbozlarning texnik-taktik va psixologik tayyorgarlik ko'rsatkichlarida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi:

Texnik ko'nikmalar:

- Tezkor hujum va mudofaa kombinatsiyalarini bajarish aniqligi 14% ga oshdi.
- Zarba bajarish tezligi va koordinatsiya 12% ga yaxshilandi.

Taktik tayyorgarlik:

- Qarshi hujum va mudofaa qarorlarini tez qabul qilish ko'nikmalari 16% ga o'sdi.
- Jang davomida vaziyatni oldindan sezish qobiliyati sezilarli darajada yaxshilandi.

Psixologik ko'rsatkichlar:

- Musobaqa oldi stressini boshqarish qobiliyati va o'ziga ishonch 18% ga oshdi.
- Motivatsiya darajasi o'rtacha 15% ga yaxshilandi.

Nazorat guruhida esa o'xshash davr mobaynida o'zgarishlar ancha past bo'lib, texnik-taktik ko'rsatkichlar o'rtacha 3–5%, psixologik holat esa 4–6% ga oshdi. Bu natijalar modellashtirish usulining samaradorligini yaqqol ko'rsatadi.

Munozara. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, jangovar vaziyatlarni modellashtirish usuli yosh qilichbozlarning texnik-taktik tayyorgarligini va qaror qabul qilish tezligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu yondashuv an'anaviy metodlardan farqli o'laroq, real jang sharoitlariga yaqin mashqlarni qo'llashga asoslangan, bu esa sportchilarda reaksiya tezligi va musobaqaga tayyorlikni yaxshilaydi.

Psixologik tayyorgarlikdagi ijobiy o'zgarishlar motivatsiya va o'ziga ishonchni oshirish bo'yicha maxsus metodlar samaradorligini ko'rsatadi. Shuningdek, natijalar ilgari olib borilgan tadqiqotlar bilan mos keladi (Platonov, 2015), ularning fikriga ko'ra, modellashtirish va simulyatsiya sportchilarning tezkor qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Biroq, tadqiqot faqat 12 haftalik eksperimental davrni qamrab olgan va kichik yosh guruhi bilan cheklangan, shuning uchun modelning boshqa yosh toifalari va uzoq muddatli samaradorligini aniqlash uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi.

Xulosa. Jangovar vaziyatlarni modellashtirish usuli yosh qilichbozlar tayyorgarligida texnik, taktik va psixologik ko'rsatkichlarni sezilarli darajada oshiradi.

Eksperimental mashg'ulotlar natijasida sportchilarning qaror qabul qilish tezligi, reaksiya va musobaqaga tayyorlik darajasi yaxshilandi.

Modellashtirish pedagogik modelining asosiy afzalligi — mashg'ulotlarni real jang sharoitlariga yaqinlashtirish va psixologik barqarorlikni rivojlantirish.

Tavsiya etiladi: ushbu metodikani bolalar va o'smirlar qilichbozligini o'qitishda muntazam qo'llash, shuningdek, uzoq muddatli tadqiqotlar orqali samaradorligini yanada aniqlash.

Adabiyotlar

1. Platonov, V. N. (2015). *Sistema podgotovki sportsmenov v olimpiyskom sporte*. Kiev: Olimpiyskaya literatura.

2. Turner, A., & Hughes, M. (2019). Long-Term Athlete Development in Fencing. *Journal of Sports Science & Coaching*, 14(4), 532–540.

3. Абдуллаев, Б. Х. (2020). *Спортивная подготовка юных фехтовальщиков: методические рекомендации*. Ташкент: Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университети.

4. Жураев, Ф. М., & Хакимов, А. А. (2021). Психологическая подготовка юных спортсменов в условиях соревновательной деятельности. *Вестник физической культуры и спорта*, 3(2), 45–52.

5. Muratova, G. R. "Some aspects of the development of modern student sports in the republic of uzbekistan." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.4 (2023): 903-905.

6. Муратова, Гулнара Рашитовна. "Вопросы стратегического управления в сфере физической культуры и спорта в ферганской области." *Инновации в педагогике и психологии SI* (2020).

7. Муратова, Г. Р. "О некоторых аспектах развития координационных способностей учащихся." *Образование. Наука. Карьера*. 2018.